ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ της 13ης Μαΐου 1997 *

Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί επί της αιτήσεως που άσκησε η βελγική εταιρία Tiercé Ladbroke SA (στο εξής: Ladbroke), δυνάμει του άρθρου 49 του Οργανισμού ΕΟΚ του Δικαστηρίου, περί αναιρέσεως της από 18 Σεπτεμβρίου 1995 αποφάσεως του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων [1]. Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση απορρίφθηκε η προσφυγή που είχε ασκήσει η αναιρεσείουσα εταιρία, δυνάμει του άρθρου 173 της Συνθήκης ΕΚ (στο εξής: Συνθήκη), με αίτημα την ακύρωση της αποφάσεως της Επιτροπής της 18ης Ιανουαρίου 1993· με την ενλόγω απόφαση είχε απορριφθεί καταγγελία (IV/34.013) της Ladbroke, κατ' επίκληση των άρθρων 92 και 93 της Συνθήκης, η οποία αφορούσε τις συνθήκες υπό τις οποίες συνάπτονται στη Γαλλία στοιχήματα επί βελγικών ιπποδρομιών.

I — Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία

1. Τα πραγματικά περιστατικά περιγράφονται εκτενώς στις σκέψεις 1 έως 23 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, στις οποίες και παραπέμπω. Στην παρούσα φάση της δίκης, αρκεί να υπομνησθούν τα εξής: στις 18 Μαρτίου 1991 το γαλλικό Pari mutuel urbain (στο εξής: γαλλικό PMU) [2] και το βελγικό Pari mutuel unifié belge (στο εξής: βελγικό PMU) [3] συνήψαν συμφωνία, δυνάμει της οποίας το πρώτο εξουσιοδοτείται να δέχεται στη Γαλλία, εξ ονόματος του δευτέρου, στοιχήματα επί των βελγικών ιπποδρομιών.

2. Η συμφωνία αυτή συνήφθη στο πλαίσιο της ισχύουσας τότε γαλλικής εσωτερικής νομοθεσίας και, ειδικότερα, του νόμου 64-1279, της 23ης Δεκεμβρίου 1964, περί των δημοσίων οικονομικών για το 1965. Στο άρθρο 15, παράγραφος 3, του νόμου αυτού ορίζεται ότι οι εταιρίες που έχουν λάβει άδεια να οργανώνουν στοιχήματα του τύπου pari mutuel [4] εκτός ιπποδρόμου μπορούν να εξουσιοδοτούνται να δέχονται στοιχήματα συναπτόμενα στη Γαλλία επί ιπποδρομιών της αλλοδαπής. Τα κατατιθέμενα στοιχήματα συγκεντρώνονται και ενσωματώνονται στη διανομή, σύμφωνα με τα όσα ισχύουν για τον ή τους οργανισμούς που έχουν επιφορτισθεί με τη διαχείριση των στοιχημάτων τύπου pari mutuel

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ελληνική.

1 — Απόφαση της 18ης Σεπτεμβρίου 1995, Τ-471/93 (Συλλογή 1995, σ. II-2537).

2 — Πρόκειται για όμιλο οικονομικού σκοπού, επιφορτισμένο κατ' αποκλειστικότητα με την οργάνωση στη Γαλλία στοιχημάτων εκτός ιπποδρομίου, με το σύστημα pari mutuel. Βλ., επίσης, την υποσημείωση 4 των προτάσεών μου, που παρουσιάζονται την ίδια ημέρα, επί των συνεκδικαζομένων υποθέσεων C-359/95 P και C-379/95 P.

3 — Το νομικό αυτό πρόσωπο σκοπό έχει την από κοινού οργάνωση της συνάψεως στοιχημάτων επί των βελγικών ιπποδρομιών και επιφορτίσθηκε κατ' αποκλειστικότητα με την οργάνωση του pari mutuel εκτός ιπποδρομίου επί των ιπποδρομιών αυτών.

4 — Για τη φύση του στοιχήματος pari mutuel, βλ. την υποσημείωση 2 των προτάσεών μου επί των συνεκδικαζομένων υποθέσεων C-359/95 P και C-379/95 P.

εντός της οικείας χώρας. Κατά την ίδια αυτή διάταξη, τα στοιχήματα που συλλέγονται κατά τον τρόπο αυτόν υπόκεινται στις ίδιες νόμιμες και φορολογικές κρατήσεις, που ισχύουν στη χώρα εντός της οποίας οργανώνεται η ιπποδρομία· τα έσοδα από τις κρατήσεις αυτές κατανέμονται μεταξύ της χώρας όπου συλλέγονται τα στοιχήματα και της χώρας όπου διεξάγεται η ιπποδρομία. Η κατανομή που πραγματοποιείται κατά τον τρόπο αυτό μπορεί να περιλαμβάνει επίσης ένα ειδικό μερίδιο προοριζόμενο για τα έξοδα διαχειρίσεως.

3. Στη Γαλλία, το συνολικό ποσοστό των διαφόρων νομίμων και φορολογικών παρακρατήσεων στις οποίες μπορεί να υπόκειται το ποσό των συλλεγομένων στοιχημάτων επί των ιπποδρομιών δεν μπορεί να υπερβαίνει το 30 %, όπως προκύπτει από το άρθρο 18 του νόμου περί των δημοσίων οικονομικών για το 1967. Στο Βέλγιο, αντιθέτως, οι παρακρατήσεις αυτές επί των εσόδων από τα στοιχήματα που συνάπτονται επί των ιπποδρομιών, μπορούν να ανέλθουν μέχρι ποσοστού 35 %, κατ' ανώτατο όριο.

4. Εντασσόμενη στο νομοθετικό αυτό πλαίσιο, η προαναφερθείσα συμφωνία, η οποία συνήφθη από το PMU και το βελγικό PMU, ορίζει ότι οι κρατήσεις επί των εσόδων από τα συναπτόμενα στη Γαλλία στοιχήματα επί των βελγικών ιπποδρομιών, ποσοστού 35 %, κατανέμονται σύμφωνα με ένα σύστημα το οποίο προσαρμόζεται κάθε φορά στο ύψος του πραγματοποιηθέντος κύκλου εργασιών. Προς τούτο, η ενλόγω συμφωνία διακρίνει τέσσερις περιπτώσεις, αναλόγως του κύκλου εργασιών. Η πρώτη περίπτωση αναφέρεται σε κύκλο εργασιών μέχρι 50 εκατομμυρίων γαλλικών φράγκων (FF). Οι δικαιούχοι γαλλικοί δημόσιοι οργανισμοί λαμβάνουν το 6,386 % της κρατήσεως και οι βελγικοί το 23,114 %. Η δεύτερη περίπτωση, αφορά κύκλο εργασιών μεταξύ 50 και 75 εκατομμυρίων FF: το γαλλικό μερίδιο αυξάνεται σε 10,817 % και το βελγικό μερίδιο μειώνεται σε 16,183 %. Η τρίτη περίπτωση αναφέρεται σε κύκλο εργασιών μεταξύ 75 και 100 εκατομμυρίων FF: το γαλλικό μερίδιο ανέρχεται σε 15,238 % και το βελγικό μερίδιο σε 9,762 %. Τέλος, για τον κύκλο εργασιών άνω των 100 εκατομμυρίων FF, το βελγικό μερίδιο μειώνεται σε 5,602 % και το γαλλικό μερίδιο αυξάνεται σε 19,169 %.

5. Στις 12 Ιουλίου 1991, η Ladbroke, της οποίας η δραστηριότητα συνίσταται στο να δέχεται στο Βέλγιο στοιχήματα του τύπου pari à la cote επί των ιπποδρομιών που διεξάγονται στο εξωτερικό, άσκησε κατά του γαλλικού PMU, του βελγικού PMU και της Γαλλικής Δημοκρατίας, καταγγελία ενώπιον της Επιτροπής, βάσει, μεταξύ άλλων, και των άρθρων 92 και 93 της Συνθήκης. Με την καταγγελία της αυτή, η Ladbroke κάλεσε την Επιτροπή να διαπιστώσει ότι η προαναφερθείσα συμφωνία που συνήφθη στις 18 Μαρτίου 1991 μεταξύ γαλλικού και βελγικού PMU είχε ως αποτέλεσμα τη χορήγηση από τη Γαλλία στο βελγικό PMU παράνομης κρατικής ενισχύσεως, η οποία, εν πάση περιπτώσει, δεν κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή. Κατά τη Ladbroke, το γεγονός ότι το γαλλικό Δημόσιο, το γαλλικό PMU και οι εταιρίες ιπποδρομιών λαμβάνουν μόνον το 9 % της παρακρατήσεως επί των ποσών των στοιχημάτων επί των βελγικών ιπποδρομιών και όχι το 28 %, όπως συμβαίνει με την παρακράτηση επί των στοιχημάτων για τις γαλλικές ιπποδρομίες, αποτελεί φορολογική μεταχείριση η οποία, συνεπαγόμενη επιβάρυνση του γαλλικού Δημοσίου και όφελος για το βελγικό PMU, αποτελεί παράνομη κρατική ενίσχυση υπέρ του τελευταίου.

6. Η καταγγελία της Ladbroke, ως προς το σκέλος που αναφέρεται σε παράνομη κρατική ενίσχυση, απορρίφθηκε με την από 18 Ιανουαρίου 1993 απόφαση της Επιτροπής, με την αιτιολογία ότι η προαναφερθείσα συμφωνία μεταξύ των δύο PMU δεν

περιελάμβανε ενίσχυση, με την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης [5].

7. Οπως προαναφέρθηκε, η Ladbroke άσκησε στις 22 Μαρτίου 1993, ενώπιον του Πρωτοδικείου, προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής της Επιτροπής. Η προσφυγή της Ladbroke απερρίφθη στις 18 Σεπτεμβρίου 1995, με την Τ-471/93 απόφαση του Πρωτοδικείου.

8. Κατά της απορριπτικής αυτής αποφάσεως ασκήθηκε στις 17 Νοεμβρίου 1995 η παρούσα αίτηση, με την οποία ζητείται η αναίρεσή της, η ακύρωση της αρχικώς προσβληθείσας απορριπτικής αποφάσεως της Επιτροπής και η καταδίκη της Επιτροπής στα συνολικά δικαστικά έξοδα. Από την πλευρά της, η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως και να καταδικάσει την αναιρεσείουσα στα δικαστικά έξοδα. Υπέρ της Επιτροπής έχει παρέμβει, ήδη από την πρωτόδικη δίκη, η Γαλλική Κυβέρνηση.

II — Ο λόγος αναιρέσεως

9. Η αναιρεσείουσα προβάλλει ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση είναι αναιρετέα διότι το Πρωτοδικείο παρέλειψε να εξετάσει τα επιχειρήματά της, όπως αυτά περιέχονται στις σκέψεις 35 και 36 της αναιρεσιβαλλομένης. Κατά τη Ladbroke, είναι εσφαλμένος ο συλλογισμός της πρωτοδίκου αποφάσεως, σύμφωνα με τον οποίο η εξέταση των ενλόγω επιχειρημάτων δεν ήταν απαραίτητη, διότι το βελγικό PMU δεν αποκόμισε, ούτως ή άλλως, κανένα οικονομικό πλεονέκτημα από τη συμφωνία της 18ης Μαΐου 1991, οπότε και δεν τίθεται θέμα κρατικής ενισχύσεως. Το νομικό σφάλμα του Πρωτοδικείου, κατά την αναιρεσείουσα, εντοπίζεται στην εκτίμηση περί ανυπαρξίας οικονομικού πλεονεκτήματος του βελγικού PMU.

5 — Κατά την απόφαση, η παρακράτηση επί των εσόδων από τα ιπποδρομιακά στοιχήματα δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως *φόρος*. Αφενός, υπόκειται και αυτή σε φορολογικής φύσεως κρατήσεις υπέρ του Δημοσίου. Αφετέρου, τόσο στη Γαλλία όσο και στο Βέλγιο, η ενλόγω παρακράτηση ποικίλλει ανάλογα με διαφόρους παράγοντες, μεταξύ των οποίων είναι ο τόπος οργανώσεως της ιπποδρομίας και τα διάφορα ταμεία για τα οποία προορίζεται, όπως το ταμείο για τα ιπποφορβεία ή το εθνικό ταμείο για την ανάπτυξη της παροχετεύσεως των υδάτων και ο γενικός προϋπολογισμός.
Επιπλέον, κατά την απόφαση, ή θα ήταν *απρόσφορη* η επιβολή επί της παρακρατήσεως του 35 %, στην οποία υπόκεινται τα ποσά των συναπτομένων στη Γαλλία στοιχημάτων επί των βελγικών ιπποδρομιών, κρατήσεως υπέρ του Δημοσίου της τάξεως του 18 %, όπως για τα ποσά των στοιχημάτων επί των γαλλικών ιπποδρομιών: η κράτηση αυτή περιλαμβάνει «αποκλειστικώς γαλλικές» εισφορές, όπως είναι εκείνες υπέρ του γαλλικού ταμείου για τα ιπποφορβεία (από 1,86 % έως 3,36 %) και ο ΦΠΑ ποσοστού 22 %, υπολογιζόμενος επί του μεριδίου της παρακρατήσεως που αναλογεί στις γαλλικές εταιρίες ιπποδρομιών. Συνεπώς, η κράτηση ποσοστού 18 % υπέρ του γαλλικού Δημοσίου δεν μπορεί να επιβάλλεται ολόκληρη στην παρακράτηση του 35 % επί των ποσών των στοιχημάτων επί των βελγικών ιπποδρομιών, αλλά μόνον κατά το τμήμα που εναπομένει αφού αφαιρεθούν οι «αποκλειστικώς γαλλικές» εισφορές, ανερχόμενες σε 5 % περίπου. Τούτο σημαίνει ήδη ότι η κράτηση υπέρ του γαλλικού Δημοσίου μειώνεται σε λιγότερο του 13 % επί του ποσού των στοιχημάτων που συνάπτονται για τις βελγικές ιπποδρομίες και, ως εκ τούτου, πλησιάζει την κράτηση του 6,4 % υπέρ του γαλλικού Δημοσίου, στην οποία υπόκειτο κατά τον επίδικο χρόνο η παρακράτηση του 35 % που επιβάλλεται στα συναπτόμενα στη Γαλλία στοιχήματα επί των βελγικών ιπποδρομιών.
Κατά την Επιτροπή, πρέπει να ληφθεί ακόμη υπόψη ότι το τμήμα της παρακρατήσεως που αναλογεί στο βελγικό PMU είναι ίδιο σε ποσοστό είτε ο τόπος συνάψεως του στοιχήματος βρίσκεται στη Γαλλία είτε στο Βέλγιο. Αν τα στοιχήματα επί των βελγικών ιπποδρομιών είχαν συναφθεί στο Βέλγιο, το μερίδιο του βελγικού PMU θα ανερχόταν, αναλόγως της περιοχής, σε ποσοστό μεταξύ του 25 % και του 28 %, το οποίο, κατόπιν αφαιρέσεως ενός 5,5 % για έξοδα διαχειρίσεως, ανέρχεται σε μερίδιο μεταξύ 19,5 % και 22,5 %, έναντι 23,114 %, το οποίο είναι το ποσοστό επί των στοιχημάτων που συνάπτονται στη Γαλλία. Αν από αυτό το 23,114 % αφαιρεθούν τα πρόσθετα έξοδα του βελγικού PMU (διαφημίσεως, επάλληλων και πληροφορήσεως), τα οποία είναι συνυφασμένα με τη σύναψη στοιχημάτων εκτός της βελγικής εθνικής επικρατείας, διαπιστώνεται ότι το βελγικό PMU λαμβάνει, για τα συναπτόμενα στη Γαλλία στοιχήματα επί των βελγικών ιπποδρομιών, μερίδιο ουσιαστικά ισοδύναμο προς το μερίδιο που θα εισέπραττε αν συνέλεγε το ίδιο τα στοιχήματα επί των βελγικών ιπποδρομιών.
Τέλος, κατά την απόφαση, η συμφωνία μεταξύ των δύο PMU, θεωρούμενη συνολικώς, δεν φαίνεται να χορηγεί πλεονέκτημα στο βελγικό PMU, παρά μόνον στην αρχική της φάση, όσον αφορά τον κύκλο εργασιών κάτω των 50 εκατομμυρίων FF. Αντιθέτως, στις μετέπειτα φάσεις, αν και όταν δηλαδή αυξηθεί ο κύκλος εργασιών, το μερίδιο της του βελγικού PMU στην παρακράτηση μειώνεται αισθητά.
Εν πάση περιπτώσει, η Επιτροπή, με την απόφασή της, επιφυλάχθηκε του δικαιώματος να επανεξετάσει τη συμφωνία μετά από χρονικό διάστημα τεσσάρων ετών και κάλεσε τις γαλλικές αρχές να της υποβάλλουν ετήσια έκθεση περί της εφαρμογής της συμφωνίας μεταξύ των δύο PMU.

Α — *Τα επιχειρήματα των διαδίκων*

10. Οι ισχυρισμοί της Ladbroke διακρίνονται σε τέσσερα μέρη, που αντιστοιχούν στις αιτιολογίες στις οποίες στηρίχθηκε το Πρωτοδικείο για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι δεν υφίσταται οικονομικό πλεονέκτημα του βελγικού PMU από την κρίσιμη συμφωνία. Στους ισχυρισμούς αυτούς απαντούν με την σειρά τους η Επιτροπή και η Γαλλική Κυβέρνηση.

1) Ως προς το πρώτο μέρος του λόγου αναιρέσεως

11. Η αναιρεσείουσα στρέφεται κατά της σκέψεως 58 της αναιρεσιβαλλομένης, η οποία έχει ως ακολούθως:

«Το Πρωτοδικείο φρονεί ότι η επιχειρηματολογία αυτή της προσφεύγουσας δεν αρκεί για να αντικρούσει τις εκτιμήσεις της Επιτροπής. Όσον αφορά, πρώτον, τις εισπράξεις που πραγματοποίησε στη Γαλλία το βελγικό PMU, ακόμη και αν υποτεθεί ότι, όπως υποστηρίζει η προσφεύγουσα, χωρίς την επίδικη συμφωνία μεταξύ των δύο PMU δεν θα μπορούσαν να έχουν συναφθεί τα επίμαχα στοιχήματα, παρά ταύτα, οι εισπράξεις του PMU από τα στοιχήματα αυτά δεν θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως ενίσχυση υπό την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Πράγματι, το άνοιγμα της γαλλικής αγοράς συνάψεως στοιχημάτων επί των ιπποδρομιών, το οποίο επέτρεψε στο βελγικό PMU να έρθει σε επαφή, μέσω του γαλλικού PMU, με τους Γάλλους παίκτες και να αυξήσει τις εισπράξεις του με τα ποσά των στοιχημάτων τους, αποτελεί επιλογή του Γάλλου νομοθέτη σχετική με την οργάνωση της εθνικής αγοράς συνάψεως στοιχημάτων επί των ιπποδρομιών και με τον τρόπο ασκήσεως από το γαλλικό PMU των αποκλειστικών δικαιωμάτων που του αναγνωρίζονται από την εθνική νομοθεσία περί της συνάψεως στοιχημάτων επί των ιπποδρομιών της αλλοδαπής (βλ., ανωτέρω, σκέψη 1). Κατά συνέπεια, αυτή καθαυτή η επιλογή του Γάλλου νομοθέτη που επέτρεψε τη σύναψη της επίδικης συμφωνίας μεταξύ των δύο PMU δεν μπορεί να επικριθεί υπό το πρίσμα του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, για τον λόγο και μόνον ότι η εφαρμογή της ενλόγω συμφωνίας μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των εισπράξεων, όχι μόνον του γαλλικού PMU από τις ιπποδρομίες της αλλοδαπής, αλλά και του βελγικού PMU από τα στοιχήματα επί των διεξαγομένων στο Βέλγιο ιπποδρομιών, στη σύναψη των οποίων προβαίνει κανονικά το ίδιο απευθείας.»

12. Η αναιρεσείουσα, αν και δεν αμφισβητεί τη δυνατότητα ενός κράτους μέλους να επιτρέπει σε μια αλλοδαπή επιχείρηση την πρόσβασή της στην αγορά, υποστηρίζει ότι το οικονομικό όφελος που αποκομίζει η επιχείρηση αυτή από την πρόσβαση στην αγορά μπορεί να θεωρηθεί κρατική ενίσχυση, όταν ισοδυναμεί με ένα πλεονέκτημα που απονέμεται ευθέως από το κράτος ή με την μεταβίβαση (transfert) χρηματικού ποσού στην επιχείρηση αυτή από άλλη πηγή, υπό την παρακίνηση του ενλόγω κράτους [6]. Στις περιπτώσεις αυτές, σύμφωνα με την συλλογιστική της Ladbroke, τεκμαίρεται ότι τα οφέλη αυτά συνιστούν κρατικές ενισχύσεις εκτός αν αποδειχθεί ότι έχουν ανταποδοτικό χαρακτήρα και αποτελούν το λογικό αντάλλαγμα για τις υπηρεσίες που παρέχει η αλλοδαπή επιχείρηση. Για τον λόγο αυτό, το Πρωτοδικείο έσφαλε

6 — Η Ladbroke παραπέμπει στην απόφαση του Δικαστηρίου της 22ας Μαρτίου 1977, υπόθεση 78/76, Steinike (Συλλογή τόμος 1977, σ. 595).

εφόσον παρέλειψε να εξετάσει τα ακόλουθα: πρώτον, κατά πόσον, αφενός, η παρακράτηση επί των στοιχημάτων, μερίδιο της οποίας καταβάλλεται στο βελγικό PMU, συνιστά υποχρεωτική εισφορά προβλεπόμενη από τους κανόνες του γαλλικού δημοσίου δικαίου και αν, αφετέρου, τα έσοδα του βελγικού PMU προέρχονται από μεταβιβάσεις κεφαλαίων. Δεύτερον, σε περίπτωση θετικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, ποιο είναι το τμήμα των εσόδων αυτών που μπορεί ενδεχομένως να θεωρηθεί ότι αποτελεί το λογικό αντάλλαγμα για τις υπηρεσίες που παρέχει το βελγικό PMU στο γαλλικό PMU. Σε περίπτωση που το Δικαστήριο δεχθεί ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε στην κατά τα ανωτέρω παράλειψη, η αναιρεσείουσα θεωρεί ότι η αναιρεσιβαλλομένη απόφαση είναι αναιρετέα και παρέλκει η εξέταση των λοιπών λόγων που περιλαμβάνονται στο δικόγραφο της αιτήσεως αναιρέσεως.

13. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η κρίσιμη παρακράτηση δεν συνιστά «κρατικό πόρο». Αποτελεί απλώς το υπόλοιπο που αφαιρείται από το ποσό το οποίο ο οργανωτής των στοιχημάτων του τύπου pari mutuel πρέπει να διανείμει στους παίκτες που κερδίζουν [7]. Κατά την Επιτροπή, μόνον οι γενικοί ή ειδικοί φόροι που βαρύνουν τους οργανωτές των στοιχημάτων μπορούν να θεωρηθούν ως κρατικοί πόροι. Η αναιρεσίβλητος υποστηρίζει ακόμη ότι ορθώς κρίθηκε από το Πρωτοδικείο πως η ενλόγω παρακράτηση δεν συνιστά υποχρεωτική εισφορά προβλεπόμενη από τους κανόνες του γαλλικού δικαίου υπέρ του βελγικού PMU. Κατά την Επιτροπή, τα στοιχήματα συλλέγονται στη Γαλλία για λογαριασμό του βελγικού PMU και η παρακράτηση αυτή αφαιρείται από το βελγικό PMU, σύμφωνα με όσα προβλέπουν οι σχετικοί κανόνες της βελγικής και όχι της γαλλικής εννόμου τάξεως. Εξάλλου, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι δεν είναι το βελγικό PMU αυτό που παρέχει κάποια υπηρεσία στο γαλλικό PMU· αντιθέτως, το γαλλικό PMU είναι εκείνο το οποίο, συλλέγοντας τα στοιχήματα, παρέχει τις υπηρεσίες του στο βελγικό PMU, για τις οποίες εισπράττει προμήθεια της τάξεως του 5,5 %.

Από την πλευρά της, η Γαλλική Κυβέρνηση τονίζει τις ιδιαιτερότητες του γαλλικού συστήματος οργανώσεως των ιπποδρομιακών στοιχημάτων. Τα στοιχήματα αυτά δεν μπορούν εκ του νόμου να έχουν κερδοσκοπικό χαρακτήρα αλλά απλώς στοχεύουν στη συλλογή πόρων για τη γενετική βελτίωση των αλόγων. Σημειώνει ακόμη ότι τα ανωτέρω επιχειρήματα της αναιρεσείουσας δεν μπορούν να κλονίσουν την ορθότητα της επιδίκου αποφάσεως του Πρωτοδικείου, στην οποία αιτιολογείται επαρκώς, κατά τη Γαλλική Κυβέρνηση, γιατί δεν μπορεί να γίνει λόγος, στην παρούσα υπόθεση, για κρατική ενίσχυση του βελγικού PMU από το γαλλικό κράτος.

2) Ως προς το δεύτερο μέρος του λόγου αναιρέσεως

14. Οι αιτιάσεις της Ladbroke που περιέχονται στο σημείο (ii) της αιτήσεως αναιρέσεως στρέφονται κατά της σκέψεως 59 της αναιρεσιβαλλομένης. Στην σκέψη αυτή αναφέρονται τα εξής:

«Όσον αφορά, δεύτερον, την επιχειρηματολογία με την οποία η προσφεύγουσα βάλλει κατά του γεγονότος ότι οι δύο κατηγορίες στοιχημάτων δεν τυγχάνουν της ίδιας μεταχειρίσεως στη Γαλλία, ακόμη και αν γίνει δεκτό ότι η προσφεύγουσα, η οποία δεν δρα στη γαλλική αγορά συνάψεως ιπποδρομιακών στοιχημάτων, έχει δικαίωμα να προβάλλει αιτιάσεις κατά της χορηγήσεως προς

7 — Η Επιτροπή σημειώνει ότι η παρακράτηση αυτή δεν είναι σταθερή αλλά, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο βελγικό δίκαιο, μπορεί να ορισθεί, ενδεχομένως, σε ποσοστό μικρότερο του υφισταμένου σήμερα 35 %.

τρίτον ενός πλεονεκτήματος που απορρέει από διαφορετική φορολογική μεταχείριση, το οποίο μάλιστα μπορεί να επηρεάσει μόσον όσους έχουν την άδεια να ασκούν δραστηριότητα στην αγορά αυτή, εν προκειμένω, δηλαδή το γαλλικό PMU, το Πρωτοδικείο φρονεί ότι ούτε η επιχειρηματολογία αυτή της προσφεύγουσας είναι ικανή να κλονίσει το βάσιμο των εκτιμήσεων της Επιτροπής, ότι οι εισπράξεις που πραγματοποιεί εν τέλει το βελγικό PMU από την οικεία παρακράτηση, κατ' εφαρμογήν της επίδικης συμφωνίας, ανέρχονται σε ποσοστό ίσο με το ποσοστό των εισπράξεων που θα πραγματοποιούσε από την παρακράτηση αυτήν αν δεχόταν το ίδιο απευθείας τα στοιχήματα επί των βελγικών ιπποδρομιών. Πράγματι, δεδομένου ότι η προσφεύγουσα δεν προσκόμισε, με την καταγγελία της ή στο πλαίσιο της ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασίας, στοιχεία στηρίζοντα τη διαπίστωση ότι η Επιτροπή, στο πλαίσιο της συγκρίσεως στην οποία προέβη μεταξύ των ποσοστών των εισπράξεων που πραγματοποίησε το βελγικό PMU στη Γαλλία και στο Βέλγιο, υπέπεσε σε πρόδηλο σφάλμα ως προς τη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών ή ως προς την εκτίμηση των στοιχείων που αφορούν το ποσοστό των διαφόρων κρατήσεων και φόρων επί των παρακρατήσεων, στις οποίες υπόκειται, στο Βέλγιο και στη Γαλλία, το ποσό των στοιχημάτων επί των διεξαγομένων στο Βέλγιο ιπποδρομιών, το Πρωτοδικείο φρονεί ότι η προσβαλλομένη απόφαση, αποκλείοντας την εκδοχή ότι το βελγικό PMU αντλεί πραγματικό πλεονέκτημα από την εφαρμογή της επίδικης συμφωνίας, δεν στηρίχθηκε σε εσφαλμένη εκτίμηση δικαιολογούσα την ακύρωσή της (βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 24ης Φεβρουαρίου 1987, 310/85, Deufil κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 901, σκέψεις 12 και 13· της 14ης Φεβρουαρίου 1990, C-301/87, Γαλλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-307, σκέψη 45· της 21ης Μαρτίου 1990, C-142/87, Βέλγιο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-959, σκέψη 40, και της 21ης Μαρτίου 1991, C-303/88, Ιταλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. I-1433, σκέψη 29).»

15. Η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο δεν έπρεπε να ερευνήσει κατά πόσον η Επιτροπή υπέπεσε σε πρόδηλο σφάλμα ως προς τη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών [8] αλλά αν η Επιτροπή εφήρμοσε ορθώς στην υπό εξέταση υπόθεση το άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Ως προς την ερμηνεία των διατάξεων αυτών, η Ladbroke πιστεύει πως η Επιτροπή δεν έχει ευχέρεια ώστε να αναζητείται η ύπαρξη ή όχι προδήλου σφάλματος στις εκτιμήσεις της.

Κατά την αναιρεσείουσα, η σύγκριση μεταξύ, αφενός, των ποσών που εισπράττονται από το βελγικό PMU επί των στοιχημάτων τα οποία συνάπτονται στη Γαλλία και αφορούν ιπποδρομίες επί βελγικού εδάφους και αφετέρου, των αντιστοίχων ποσών που θα εισπράττοντο αν, για τις ίδιες ιπποδρομίες, τα στοιχήματα αυτά συνήπτοντο στο Βέλγιο, είναι νομικώς εσφαλμένη. Η σύγκριση θα έπρεπε κανονικά να γίνεται μεταξύ, αφενός των παρακρατήσεων επί των στοιχημάτων που συνάπτονται στη Γαλλία για ιπποδρομίες εκτός Γαλλίας και αφετέρου, των παρακρατήσεων επί των στοιχημάτων που συνάπτονται στη Γαλλία για ιπποδρομίες επί γαλλικού εδάφους. Σύμφωνα με όσα υποστηρίζει η Ladbroke, αν ένα κράτος μέλος χρησιμοποιεί τις νόμιμες εξουσίες του για να ελέγξει μια οικονομική δραστηριότητα [9], υποχρεούται να υπαγάγει τη δραστηριότητα αυτή, στο σύνολό της, σε ενιαίο καθεστώς [10].

8 — Η Ladbroke τονίζει ότι οι αιτιάσεις της δεν αναφέρονται στη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών αλλά στο νομικό ζήτημα της ορθής ερμηνείας του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, οπότε και προβάλλονται παραδεκτώς στο στάδιο της αναιρέσεως.

9 — Η κρατική επέμβαση μπορεί να λάβει τη μορφή της επιβολής φορολογίας ή παρακρατήσεων άλλης φύσεως.

10 — Η αναιρεσείουσα επικαλείται την απόφαση του Δικαστηρίου της 2ας Ιουλίου 1974, υπόθεση 173/73, Ιταλία κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1974, σ. 709), από την οποία συνάγει ότι ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να δικαιολογήσει ενώπιον της κοινοτικής εννόμου τάξεως, το πλεονέκτημα που χορηγεί σε μια επιχείρηση, με το σκεπτικό ότι το οικονομικό αυτό όφελος στοχεύει να θέσει την επιχείρηση αυτή στην ίδια νομική και πραγματική κατάσταση με εκείνη στην οποία θα υπέκειτο αν ασκούσε την ίδια δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος.

16. Από την πλευρά τους, τόσο η Επιτροπή όσο και η Γαλλική Κυβέρνηση προβάλλουν ότι η σύγκριση μεταξύ των εσόδων του βελγικού PMU στο Βέλγιο και τη Γαλλία αποτελεί το ορθό κριτήριο για την εφαρμογή, στην παρούσα υπόθεση, των διατάξεων του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Σημειώνουν, ακόμη, ότι, καθώς οι οικονομικές δραστηριότητες της διενέργειας ιπποδρομιών και της οργανώσεως στοιχημάτων του τύπου pari mutuel στο Βέλγιο και τη Γαλλία παρουσιάζουν ουσιώδεις διαφορές, δεν είναι υποχρεωτικό τα έσοδα επί των στοιχημάτων που συνήφθησαν στη Γαλλία και αφορούν γαλλικές και βελγικές ιπποδρομίες να υπόκεινται στην ίδια ακριβώς φορολογική μεταχείριση.

3) Ως προς το τρίτο μέρος του λόγου αναιρέσεως

17. Η αναιρεσείουσα αμφισβητεί την ορθότητα της σκέψεως 60 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η οποία έχει ως ακολούθως:

«Εξάλλου, πρέπει να προστεθεί ότι η Επιτροπή, προβαίνοντας, προκειμένου να εξετάσει την ύπαρξη πραγματικού πλεονεκτήματος υπέρ του βελγικού PMU, στη σύγκριση μεταξύ των εισπράξεων που πραγματοποιεί το PMU στη Γαλλία και των εισπράξεων που θα πραγματοποιούσε συνάπτοντας το ίδιο τα στοιχήματα επί των βελγικών ιπποδρομιών, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υπέπεσε σε νομική πλάνη υπό το πρίσμα του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Πράγματι, κατά το άρθρο 15, παράγραφος 3, του προαναφερθέντος (βλ. ανωτέρω, σκέψη 4) γαλλικού νόμου περί των δημοσίων οικονομικών για το 1965, ο οποίος επιτρέπει τη σύναψη στοιχημάτων επί ιπποδρομιών διεξαγομένων στην αλλοδαπή, τα στοιχήματα που συλλέγονται κατά τον τρόπο αυτόν υπόκεινται στις ίδιες νόμιμες και φορολογικές κρατήσεις που ισχύουν στη χώρα εντός της οποίας οργανώνονται οι ιπποδρομίες. Συνεπώς, δικαίως θεώρησε η Επιτροπή ότι η ενδεχόμενη ύπαρξη πλεονεκτήματος, όπως αυτό που καταμαρτυρεί με την καταγγελία της η Ladbroke, έπρεπε να εξετασθεί λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η αναλογούσα στο βελγικό PMU παρακράτηση στη Γαλλία πρέπει κανονικά να υπόκειται σε νόμιμες και φορολογικές κρατήσεις, κατόπιν των οποίων θα περιέρχεται στο βελγικό PMU μερίδιο της παρακρατήσεως αυτής ίσο προς το μερίδιο που θα του περιερχόταν, κατ' αρχήν, εντός της χώρας όπου διεξάγονται οι οικείες ιπποδρομίες, δηλαδή εντός του Βελγίου.»

18. Κατά την αναιρεσείουσα, το Πρωτοδικείο δεν εξηγεί τους λόγους για τους οποίους η Επιτροπή ορθώς στήριξε τη συλλογιστική της στο άρθρο 15 του γαλλικού νόμου περί των δημοσίων οικονομικών για το έτος 1965. Η Ladbroke σημειώνει ότι το ερώτημα αν ένα εθνικό μέτρο συνιστά κρατική ενίσχυση πρέπει να επιλύεται με βάση το κοινοτικό δίκαιο και όχι κατά τις εθνικές ρυθμίσεις. Κατά συνέπεια, δεν αρκεί η επίκληση του περιεχομένου των διατάξεων του προμνησθέντος γαλλικού νόμου για να θεωρηθεί ότι η διαφορά στη μεταχείριση των εσόδων του γαλλικού και του βελγικού PMU εκφεύγει του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 92 της Συνθήκης.

19. Η Επιτροπή απαντά ότι, στο μέτρο που η υποβληθείσα σε αυτήν καταγγελία αφορούσε κρατική ενίσχυση διαμέσου εξαιρετικών φορολογικών ρυθμίσεων, ήταν απαραίτητη η ανάλυση του ισχύοντος στη Γαλλία φορολογικού συστήματος για να διαπιστωθεί αν οι εξαιρέσεις από το σύστημα αυτό συνιστούσαν όντως κρατική ενίσχυση.

4) Ως προς το τέταρτο μέρος του λόγου αναιρέσεως

20. Στο σημείο αυτό, τα επιχειρήματα της αναιρεσείουσας αμφισβητούν την ορθότητα της σκέψεως 62 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, με την οποία ορίζεται ότι:

«Πράγματι η μεταχείριση της οποίας τυγχάνει στη Γαλλία η παρακράτηση επί των στοιχημάτων επί των βελγικών ιπποδρομιών, η οποία έχει ως αποτέλεσμα να περιέρχεται στο βελγικό PMU μερίδιο της παρακρατήσεως αυτής παρόμοιο με το μερίδιο που θα του περιερχόταν κατόπιν της επιβολής των βελγικών νομίμων και φορολογικών κρατήσεων, σύμφωνα με τις προαναφερθείσες διατάξεις του άρθρου 15 του γαλλικού νόμου περί των δημοσίων οικονομικών του 1965, δεν μπορεί να αποτελεί μηχανισμό κρατικής ενισχύσεως, δεδομένου ότι η μεταχείριση αυτή δεν συνιστά μέτρο που παρεκκλίνει της οικονομίας του γενικού συστήματος αλλά, αντιθέτως, συνάδει προς το γενικό αυτό σύστημα, το οποίο χαρακτηρίζεται, ορθώς, από την υποβολή των ποσών των στοιχημάτων επί των ιπποδρομιών που διεξάγονται στην αλλοδαπή στις νόμιμες και φορολογικές κρατήσεις κάθε χώρας στην οποία διεξάγονται οι οικείες ιπποδρομίες.»

21. Η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι, ως γενικό σύστημα των νομίμων παρακρατήσεων επί των στοιχημάτων του τύπου pari mutuel στη Γαλλία πρέπει να θεωρείται, αντιθέτως προς όσα δέχθηκε το Πρωτοδικείο, εκείνο που διέπει τα στοιχήματα του γαλλικού PMU για ιπποδρομίες που διεξάγονται στη Γαλλία. Εξάλλου, πριν από τη θέση σε ισχύ του γαλλικού διατάγματος n° 91-118, το άρθρο 15 του γαλλικού νόμου περί των δημοσίων οικονομικών για το 1965, δεν είχε εφαρμοσθεί στην πράξη· μοναδικό, συνεπώς και άρα, γενικό, σύστημα παρακρατήσεων ήταν εκείνο που αφορούσε τις ιπποδρομίες επί γαλλικού εδάφους. Επομένως, καταλήγει η Ladbroke, ένα νέο καθεστώς παρακρατήσεων, διαφορετικό από εκείνο που διέπει τις γαλλικές ιπποδρομίες, το οποίο εισήχθη μόλις το 1991, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά το «γενικό σύστημα», και μάλιστα όταν το καθεστώς αυτό εφαρμόζεται σε μία μόνο επιχείρηση [11]. Ακόμη, η αναιρεσείουσα παραδέχεται μεν ότι ένα κράτος μέλος δικαιούται να χορηγήσει φορολογικές εκπτώσεις για την αποφυγή διπλής φορολογίας, ώστε να μην καταλήγει μια διασυνοριακή δραστηριότητα να φορολογείται βαρύτερα από την αντίστοιχη δραστηριότητα που εκτελείται αποκλειστικώς στο έδαφος ενός μόνο κράτους μέλους. Ωστόσο, η διαφορά στη φορολογική μεταχείριση των στοιχημάτων που συνάπτονται στη Γαλλία επί γαλλικών ιπποδρομιών από εκείνη των αντιστοίχων στοιχημάτων που συνάπτονται στη Γαλλία επί βελγικών ιπποδρομιών, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως έκπτωση προς αποφυγή διπλής φορολογίας, διότι οι βελγικές αρχές δεν υποβάλλουν σε κανένα φορολογικό βάρος τα έσοδα του βελγικού PMU από στοιχήματα που συνάπτονται στη Γαλλία.

22. Η Επιτροπή και η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι το γαλλικό διάταγμα n° 91-118 εντάσσεται στο γενικότερο σύστημα που είχε οργανώσει το άρθρο 15, παράγραφος 3, του γαλλικού νόμου περί των δημοσίων οικονομικών για το 1965. Από τις διατάξεις του άρθρου αυτού απορρέουν οι γενικές αρχές που διέπουν την οργάνωση στοιχημάτων του τύπου pari mutuel, σύμφωνα με τις οποίες, αφενός, όλα τα στοιχήματα συγκεντρώνονται από έναν κεντρικό οικονομικό παράγοντα και αφετέρου, το σύνολο των εισπράξεων διανέμεται μεταξύ των νικητών, κατ' εφαρμογή της αρχής της ισότητας. Η τήρηση των αρχών αυτών επιβάλλει να είναι οι κανονιστικές και φορολογικές ρυθμίσεις, που αφορούν την εκμετάλλευση στοιχημάτων του τύπου

11 — Η αναιρεσείουσα παραπέμπει στην απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Δεκεμβρίου 1969, υποθέσεις 6/69 και 11/69, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή τόμος 1969, σ. 523).

pari mutuel, οι ίδιες για όλα τα στοιχήματα που συνάπτονται επί μιας ιπποδρομίας, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τα ποσά που λαμβάνουν οι νικητές. Επομένως, όλα τα στοιχήματα για μια ιπποδρομία πρέπει να υπόκεινται στο ρυθμιστικό και φορολογικό καθεστώς του κράτους εντός του οποίου έχει οργανωθεί το pari mutuel (επομένως και η ιπποδρομία) και βρίσκονται, κατά τεκμήριο, οι περισσότεροι από τους πελάτες αυτού του pari mutuel. Το γαλλικό διάταγμα n° 91-118 ακολουθεί τις κατευθυντήριες αρχές του γενικού αυτού συστήματος. Εξάλλου, κατά την Επιτροπή, το γεγονός ότι το βελγικό PMU είναι η μόνη επιχείρηση του τύπου pari mutuel στην οποία εφαρμόζονται οι κανόνες του άρθρου 15 του γαλλικού νόμου περί των δημοσίων οικονομικών για το έτος 1965 — ακριβώς διότι οι βελγικές ιπποδρομίες είναι οι μόνες εκτός γαλλικού εδάφους ιπποδρομίες για τις οποίες μπορεί να συναφθεί στοίχημα στη Γαλλία διαμέσω του γαλλικού PMU — δεν σημαίνει πως το καθεστώς στο οποίο υπόκεινται αντιβαίνει στο γενικό σύστημα που περιγράφηκε ανωτέρω.

Τέλος, η Επιτροπή θεωρεί ότι η Ladbroke, με τα ενλόγω επιχειρήματά της υποπίπτει σε αντιφάσεις. Η τελευταία, ενώ αναγνωρίζει τη σημασία των φορολογικών εκπτώσεων για την αποφυγή διπλής φορολογίας, ώστε να μην καταλήγει μια διασυνοριακή δραστηριότητα να φορολογείται βαρύτερα απ' όσο θα φορολογείτο αν ασκείτο εξ ολοκλήρου στο έδαφος ενός μόνο κράτους μέλους, αρνείται να δεχθεί ότι ορθώς έχουν θεσμοθετηθεί παρόμοιες εκπτώσεις στην υπό εξέταση περίπτωση. Σύμφωνα με το σκεπτικό της Επιτροπής, το γαλλικό σύστημα φορολογήσεως του βελγικού PMU δεν κάνει τίποτε άλλο από το να εξασφαλίζει στην επιχείρηση αυτή την ίδια φορολογική μεταχείριση με εκείνη την οποία θα ετύγχανε, αν το στοίχημα είχε συναφθεί στο Βέλγιο και όχι στη Γαλλία.

Β — *Η απάντησή μου στους ανωτέρω ισχυρισμούς*

23. Η παράγραφος 1, του άρθρου 92, της Συνθήκης ορίζει ότι «ενισχύσεις που χορηγούνται υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους και που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό διά της ευνοϊκής μεταχειρίσεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά, κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις μεταξύ κρατών μελών συναλλαγές, εκτός αν η παρούσα Συνθήκη ορίζει άλλως». Κατά συνέπεια, απαγορεύονται καταρχήν οι ενισχύσεις που παρουσιάζουν σωρευτικώς τα ακόλουθα τρία στοιχεία: έχουν κρατική προέλευση, συνίστανται σε ευνοϊκή μεταχείριση μιας ή περισσοτέρων επιχειρήσεων και νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Πρωτοδικείο έκρινε πως η απόρριψη της καταγγελίας που είχε υποβάλει η Ladbroke στην Επιτροπή ήταν καθόλα νόμιμη, διότι από τα προβληθέντα στοιχεία δεν διαπιστώθηκε ευνοϊκή μεταχείριση του καθού η καταγγελία βελγικού PMU από μέρους του γαλλικού κράτους.

24. Ας σημειωθεί, καταρχάς, ότι ο λόγος αναιρέσεως που προβάλλει η Ladbroke αναφέρεται σε αμιγώς νομικό ζήτημα και ως εκ τούτου εγείρεται παραδεκτώς [12]. Επίσης, πρέπει να τονισθεί ότι η επίλυση του ενλόγω ζητήματος παρουσιάζει μια σειρά

12 — Δεν μπορεί, εξάλλου, να υποστηριχθεί ότι το ίδιο αυτό ζήτημα είχε προταθεί πρωτοδίκως και εξετασθεί από το δικαστήριο της ουσίας, οπότε, με την προβολή του ως λόγου αναιρέσεως, μετατρέπει απαραδέκτως τον αναιρετικό έλεγχο σε δικαστικό έλεγχο δευτέρου βαθμού [βλ. διάταξη της 17ης Σεπτεμβρίου 1996, C-19/95 P, San Marco κατά Επιτροπής (Συλλογή 1996, σ. I-4435, σκέψεις 36 έως 39) και διάταξη της 28ης Νοεμβρίου 1996, C-293/95 P, Οδηγήτρια κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (δεν έχει δημοσιευθεί ακόμη στη Συλλογή, σκέψεις 44 και 45)]. Η αναιρεσείουσα χρησιμοποιεί, στο πλαίσιο της αναιρετικής δίκης, μια σειρά από νομικά επιχειρήματα τα οποία είχε επικαλεσθεί και ενώπιον του Πρωτοδικείου, όχι πλέον για να στηρίξει τους ισχυρισμούς της περί παρανομίας της αρχικώς προσβληθείσης πράξεως της Επιτροπής αλλά για να θεμελιώσει λόγο αναιρέσεως, αναφερόμενο αποκλειστικώς σε σφάλματα της αναιρεσιβαλλομένης. Κατά συνέπεια, οι ισχυρισμοί αυτοί προβάλλονται, στο σύνολό τους, παραδεκτώς.

από δυσκολίες, λόγω ακριβώς της ιδιαιτερότητας των πραγματικών και νομικών δεδομένων της παρούσης υποθέσεως. Αξίζει να δοθεί έμφαση στα ακόλουθα σημεία:

25. Πρώτον, στην υπό εξέταση περίπτωση τίθεται το ερώτημα αν και υπό ποίες προϋποθέσεις μπορεί να υπάρξει ενίσχυση από κράτος μέλος σε επιχείρηση άλλου κράτους μέλους. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ενίσχυση παρόμοιας φύσεως δεν είναι νοητή, στο μέτρο που δεν είναι, καταρχήν, δυνατόν ένα κράτος μέλος να θελήσει και επιδιώξει την παράνομη ευνοϊκή μεταχείριση αλλοδαπών επιχειρήσεων σε βάρος των αντίστοιχων εγχωρίων [13]. Ωστόσο, κατά το γράμμα του νόμου, η απαγόρευση των κρατικών ενισχύσεων που επιτάσσει η Συνθήκη δεν εξαρτάται από ρήτρα εθνικότητος τέτοιου είδους. Ακόμη, η απαγόρευση αυτή έχει αντικειμενικό χαρακτήρα· αναφέρεται σε «ενισχύσεις (...) που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό διά της ευνοϊκής μεταχειρίσεως ορισμένων επιχειρήσεων (...)» [14], ανεξαρτήτως αν η νόθευση αυτή επιδιώκεται ή όχι από το κράτος μέλος [15]. Επομένως, η περίπτωση της υπάρξεως κρατικής ενισχύσεως σε επιχείρηση αλλοδαπού δικαίου και συμφερόντων είναι, θεωρητικώς τουλάχιστον, καθόλα δυνατή.

26. Δεύτερον, θα μπορούσαν να εγερθούν αμφιβολίες ως προς τη νομιμότητα της επίδικης καταγγελίας της Ladbroke εκ του γεγονότος ότι η καταγγέλλουσα είναι εταιρία βελγικού δικαίου, που αναπτύσσει τη δραστηριότητά της στο Βέλγιο και όχι στη γαλλική αγορά ιπποδρομιακών στοιχημάτων, η οποία είναι και η κρίσιμη για την παρούσα υπόθεση και στην οποία η καταγγέλουσα δεν έχει πρόσβαση ούτε αντίστοιχα συμφέροντα. Συνεπώς, μπορεί να αμφισβητηθεί αν μια εταιρία έχει δικαίωμα να στραφεί κατά της ευνοϊκής φορολογικής μεταχειρίσεως τρίτου, η οποία, εκ πρώτης όψεως, μπορεί να θίξει τα συμφέροντα μόνον όσων επιχειρήσεων έχουν άδεια να ασκούν την ίδια δραστηριότητα με τη φερόμενη ως ευνοηθείσα εταιρία και όχι εκείνα της καταγγέλουσας. Το Πρωτοδικείο εντόπισε το πρόβλημα, όπως συνάγεται από τη σκέψη 59 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, χωρίς όμως να χρειαστεί να λάβει θέση επ' αυτού. Πράγματι, το πλέον λογικό θα ήταν, αν όντως το βελγικό PMU υποβάλλεται σε παρανόμως ευνοϊκότερη φορολογία σε σχέση με τους φορείς που ασκούν την ίδια δραστηριότητα στη Γαλλία, οι τελευταίοι, ως αμέσως βλαπτόμενοι, να φέρουν το ζήτημα ενώπιον της Επιτροπής και όχι η εταιρία Ladbroke, η οποία δεν δραστηριοποιείται στη γαλλική αγορά.

Στο πλαίσιο, πάντως, της ευρύτητας με την οποία αντιμετωπίζεται ερμηνευτικώς το κεφάλαιο των κρατικών ενισχύσεων από το Δικαστήριο [16], θεωρώ ότι ορθώς δεν στερήθηκε η Ladbroke του δικαιώματος να υποβάλει την επίδικη καταγγελία, επικαλούμενη τις, έστω, έμμεσες συνέπειες που επέφερε στην οικονομική της κατάσταση η συμφωνία της 18ης Μαρτίου 1991, μεταξύ γαλλικού και βελγικού PMU. Η Συνθήκη,

13 — Πράγματι, ο κοινοτικός νομοθέτης, με τη διάταξη αυτή, αποσκοπούσε στην παρεμπόδιση ενισχύσεων από κράτη μέλη σε επιχειρήσεις της ιδίας εθνικότητας, στο πλαίσιο αναπτύξεως κρατιστικής και παρεμβατικής οικονομίας. Ο κίνδυνος νοθεύσεως του ανταγωνισμού, τα πρώτα χρόνια της ΕΟΚ, προερχόταν πρωτίστως, αν όχι αποκλειστικώς, από ενισχύσεις τέτοιας προελεύσεως.

14 — Άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

15 — Με την απόφασή του της 24ης Φεβρουαρίου 1987, υπόθεση 310/85, Deufil κατά Επιτροπής (Συλλογή 1987, σ. 901, σκέψη 18) το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το άρθρο 92 της Συνθήκης «(...) δεν κάνει διάκριση μεταξύ των αιτιών ή των στόχων των επεμβάσεων που αφορά, αλλά τις ορίζει σε συνάρτηση με τα αποτελέσματά τους». Βλ. ακόμη τις αποφάσεις της 2ας Ιουλίου 1974, 173/73, Ιταλία κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1974, σ. 709) και της 13ης Μαρτίου 1985, συνεκδικασθείσες υποθέσεις 296/82 και 318/82, Ολλανδία και Leeuwarder Papierwarenfabrick κατά Επιτροπής (Συλλογή 1985, σ. 809).

16 — Ο κοινοτικός δικαστής έχει επανειλημμένως τονίσει ότι η απαγόρευση του άρθρου 92 στοχεύει τις κρατικές ενισχύσεις με όποια μορφή και αν αυτές δίδονται. Βλ., επί παραδείγματι, τις αποφάσεις της 14ης Νοεμβρίου 1984, 323/82, Intermills κατά Επιτροπής (Συλλογή 1984, σ. 3809, σκέψεις 31 και 32) και της 21ης Μαρτίου 1991, C-303/88, Ιταλία κατά Επιτροπής (Συλλογή 1991, σ. I-1433).

διά της απαγορεύσεως του άρθρου 92, επιδιώκει την αποτροπή κάθε κινδύνου νοθεύσεως του ανταγωνισμού, είτε αυτός εντοπίζεται εντός της αγοράς του κράτους μέλους που προέβη στην χορήγηση παρανόμου ενισχύσεως είτε εμφανίζεται εκτός αυτής, όπως στην υπό κρίση περίπτωση. Επομένως, εμπίπτει στο πεδίο του άρθρου αυτού η περίπτωση της νοθεύσεως του ανταγωνισμού σε βάρος βελγικής επιχειρήσεως, λόγω της εμμέσου και παρανόμου ισχυροποιήσεως στη βελγική αγορά άλλης βελγικής εταιρίας, όταν η ενίσχυση της τελευταίας επιτυγχάνεται με την ευνοϊκότερη, από μέρους της Γαλλίας, μεταχείριση της εταιρίας αυτής στη γαλλική αγορά, σε σχέση με τις υπόλοιπες εταιρίες που δραστηριοποιούνται στην αγορά αυτή, έστω και αν ανάμεσα σε αυτές δεν είναι, ούτε μπορεί να είναι, η φερόμενη ως ζημιωθείσα καταγγέλουσα επιχείρηση.

Ως προς τα σφάλματα που εντοπίζει η αναιρεσείουσα στην επίδικη απόφαση του Πρωτοδικείου, είναι χρήσιμο να παρατηρηθούν τα εξής:

1) Ως προς το πρώτο μέρος του λόγου αναιρέσεως

27. Καταρχάς, η Ladbroke είχε προβάλει ενώπιον του Πρωτοδικείου [17] ότι η Επιτροπή, εξετάζοντας την καταγγελία, όφειλε αρχικώς να ερευνήσει αν το οικονομικό όφελος που αποκομίζει το βελγικό PMU από τη συμμετοχή του στη γαλλική αγορά, και το οποίο συνίσταται σε ορισμένο ποσοστό επί των παρακρατήσεων επί των συναπτόμενων στοιχημάτων, προέρχεται εντέλει από «κρατικό πόρο». Στην περίπτωση αυτή θα έπρεπε, κατά τη Ladbroke, να συναχθεί τεκμήριο ότι έχει συντελεσθεί κρατική ενίσχυση, εκτός αν αποδειχθεί ότι τα ενλόγω ποσά που εισπράττει το βελγικό PMU έχουν ανταποδοτικό χαρακτήρα, συνιστούν δηλαδή αντάλλαγμα για παρεχόμενες υπηρεσίες. Η Ladbroke υποστήριξε ότι αυτή ήταν και η μόνη ορθή αντιμετώπιση των στοιχείων της καταγγελίας, στην οποία δεν προέβη η Επιτροπή και για το λόγο αυτό, η απόφασή της ήταν ακυρωτέα. Στο μέτρο, συνεπώς, που το Πρωτοδικείο παρέλειψε να απαντήσει στον ουσιώδη αυτό ισχυρισμό, η απόφασή του θα πρέπει, σύμφωνα με όσα υποστηρίζει ή ενλόγω εταιρία, να αναιρεθεί.

28. Φρονώ ότι ο ισχυρισμός αυτός είναι αλυσιτελής. Για να υφίσταται κρατική ενίσχυση, απαιτείται αφενός να διαπιστώνεται οικονομικό πλεονέκτημα υπέρ της ενισχυομένης εταιρίας και αφετέρου το πλεονέκτημα αυτό να προέρχεται απο το κράτος ή από κρατικό πόρο. Τα στοιχεία αυτά πρέπει να συντρέχουν σωρευτικώς. Επομένως, ορθώς το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή μπορούσε να θεμελιώσει την απόρριψη της καταγγελίας σε μόνη την αιτιολογία ότι η φερόμενη ως ενισχυθείσα επιχείρηση δεν έτυχε ευνοϊκής μεταχειρίσεως [18]. Ήταν σε κάθε περίπτωση δυνατόν, η αρνητική θέση της Επιτροπής ως προς την καταγγελία να ερείδεται αποκλειστικώς στην έλλειψη μιας από τις προϋποθέσεις που απαιτείται να συντρέχουν σωρευτικώς για την στοιχειοθέτηση κρατικής ενισχύσεως. Επομένως, δεν απαιτείτο κατ' ανάγκην η εκτενής ανάλυση της νομικής φύσεως των ποσών που εισέπραττε το βελγικό PMU ως μερίδιο από τις παρακρατήσεις επί

17 — Σκέψεις 35 και 36 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

18 — Βλ., επί παραδείγματι, τις συνεκδικασθείσες αποφάσεις της 17ης Μαρτίου 1993, C-72/91 και C-73/91, Firma Sloman Neptun Schiffahrts (Συλλογή 1993, σ. I-887), με την οποία κρίθηκε ότι, όταν δεν υφίσταται συγκεκριμένο πλεονέκτημα χρηματοδοτηθέν με κρατικούς πόρους, δεν μπορεί να γίνει λόγος για κρατική ενίσχυση (σκέψεις 21 και 22).

των στοιχημάτων, ως προς το κατά πόσον συνιστούν «κρατικό πόρο», αν δηλαδή αυτά προέρχονται από υποχρεωτική εισφορά προβλεπόμενη από τους κανόνες του γαλλικού δημοσίου δικαίου, μέρος της οποίας μεταβιβάζεται και περιέρχεται ευθέως στο βελγικό PMU [19]. η Επιτροπή μπορούσε να θεμελιώσει επαρκώς την απόρριψη της καταγγελίας στην έλλειψη ευνοϊκής μεταχειρίσεως του βελγικού PMU από μέρους της Γαλλίας, υπό την αίρεση, βεβαίως, ότι η σχετική αιτιολογία είναι νόμιμη και επαρκής. Κατά λογική ακολουθία, το Πρωτοδικείο, στο μέτρο που έκρινε πως η ενλόγω αιτιολογία παρουσίαζε τα αναγκαία στοιχεία νομιμότητος και επάρκειας, ορθώς δεν προέβη σε ρητή εξέταση των υπολοίπων κατά τα ανωτέρω αιτιάσεων που είχε προβάλει η Ladbroke ενώπιόν του, εκτός αν η κρίση του ως προς το νομικό ζήτημα της υπάρξεως ή μη ευνοϊκής μεταχειρίσεως του βελγικού PMU είναι νομικώς εσφαλμένη, κάτι το οποίο θα εξετάσω ευθύς αμέσως.

2) Ως προς τα λοιπά μέρη του λόγου αναιρέσεως

29. Από τα σημεία 59 έως 62 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ορθώς ερμηνευομένης, συνάγονται τα ακόλουθα: το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι συνάδει προς το γράμμα και το πνεύμα των διατάξεων του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, η αιτιολογία που επικαλείται η Επιτροπή, σύμφωνα με την οποία δεν υφίσταται ευνοϊκή μεταχείριση του βελγικού PMU, διότι οι εισπράξεις που αυτό πραγματοποιεί από στοιχήματα συναπτόμενα στη Γαλλία, κατ' εφαρμογή της επίδικης συμφωνίας, ανέρχονται σε ποσοστό ίσο με εκείνο των εισπράξεων που θα πραγματοποιούσε αν δεχόταν το ίδιο απευθείας τα ενλόγω στοιχήματα επί των βελγικών ιπποδρομιών. Κατά την άποψη του Πρωτοδικείου, αυτό είναι το κατάλληλο κριτήριο για να διαπιστωθεί αν υφίσταται ή όχι πραγματικό πλεονέκτημα υπέρ του βελγικού PMU δεδομένου ότι η ισχύουσα γαλλική νομοθεσία έχει προβλέψει ως γενικό κανόνα ότι τα στοιχήματα επί ιπποδρομιών διεξαγομένων στην αλλοδαπή υπόκεινται στις ίδιες νόμιμες και φορολογικές κρατήσεις που ισχύουν στη χώρα εντός της οποίας οργανώνονται οι ιπποδρομίες. Επομένως, η επίδικη συμφωνία δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι παρέχει πλεονέκτημα διότι δεν παρεκκλίνει της οικονομίας του γενικού συστήματος που έχει εγκαθιδρύσει για τα συναπτόμενα στη Γαλλία στοιχήματα ο Γάλλος νομοθέτης, «(...) αλλά αντιθέτως συνάδει προς το γενικό αυτό σύστημα, το οποίο χαρακτηρίζεται, ορθώς, από την υποβολή των ποσών των στοιχημάτων επί των ιπποδρομιών που διεξάγονται στην αλλοδαπή στις νόμιμες και φορολογικές κρατήσεις κάθε χώρας στην οποία διεξάγονται οι οικείες ιπποδρομίες» [20]. Η συλλογιστική αυτή δεν μπορεί να κλονισθεί, κατά το Πρωτοδικείο, από το γεγονός ότι τα στοιχήματα που συνάπτονται στη Γαλλία επί βελγικών ιπποδρομιών και τα στοιχήματα που συνάπτονται στην ίδια χώρα επί ιπποδρομιών που οργανώνονται επί γαλλικού εδάφους δεν τυγχάνουν της ιδίας μεταχειρίσεως από το γαλλικό δίκαιο αλλά υπόκεινται σε διαφορετικού ύψους νόμιμες και φορολογικές κρατήσεις.

30. Ας σημειωθεί, καταρχάς, ότι η διατύπωση του κανόνα που αναφέρεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 92 είναι ελλειπτι-

19 — Εξάλλου, η Επιτροπή παρατηρεί ορθώς με την προσβληθείσα πράξη της, όπως αυτή περιγράφεται στη σκέψη 14 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι θα ήταν σφάλμα να θεωρηθούν οι διαφορές στα ποσά που εισπράττει το γαλλικό δημόσιο από στοιχήματα επί γαλλικών και βελγικών ιπποδρομιών, αντιστοίχως, ως συνεπαγόμενες διαφορετική φορολογική μεταχείριση, ευνοϊκή για το βελγικό PMU· η παρακράτηση επί των εσόδων από τα ιπποδρομιακά στοιχήματα δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως φόρος, διότι και αυτή υπόκειται σε φορολογικής φύσεως κρατήσεις υπέρ του Δημοσίου. Επομένως, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι το γαλλικό κράτος, εισπράττοντας στην περίπτωση των στοιχημάτων επί βελγικών ιπποδρομιών, μέρος της παρακρατήσεως μικρότερο από εκείνο που εισπράττει για στοιχήματα σε γαλλικές ιπποδρομίες, εκχωρεί αυτομάτως στο βελγικό PMU ποσό που προέρχεται από δημόσια έσοδα και μάλιστα από φόρους. Για το λόγο αυτό, εξάλλου, ο παραλληλισμός που επιχειρεί η αναιρεσείουσα της υπό κρίση υποθέσεως και του ζητήματος που απασχόλησε το Δικαστήριο στην υπόθεση Sicinike (βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 6) δεν μπορεί να γίνει δεκτός.

20 — Σκέψη 62 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

κή. Οταν γίνεται λόγος για «ευνοϊκή μεταχείριση» μιας επιχειρήσεως, για πλεονέκτημα οικονομικώς αποτιμητό που παρέχεται σε αυτήν, υπονοείται ως προϋπόθεση η σύγκριση της μεταχειρίσεως της φερομένης ως ενισχυθείσας επιχειρήσεως με εκείνη που επιφυλάσσεται σε άλλες επιχειρήσεις. Δηλαδή, είναι απαραίτητο να προσδιορισθεί το σημείο αναφοράς επί του οποίου γίνεται η σύγκριση, ώστε να διαπιστώνεται η ύπαρξη ή μη πλεονεκτήματος.

Δύο είναι οι πιθανοί ορισμοί που μπορούν να δοθούν στην έννοια «πλεονέκτημα», οι οποίοι, τις περισσότερες φορές, καταλήγουν να είναι ταυτόσημοι. Το πλεονέκτημα, γενικώς οριζόμενο, μπορεί να συνίσταται σε αποκόμιση οφέλους εκτός των όσων θα μπορούσαν να αποκτηθούν υπό συνθήκες ελευθέρου ανταγωνισμού. Σύμφωνα με άλλη — ίσως ασφαλέστερη — μέθοδο, η ευνοϊκή μεταχείριση πρέπει να αναζητηθεί σε σχέση με εκείνη στην οποία υπόκεινται όσοι συναλλασσόμενοι (ανταγωνιστές) βρίσκονται στην ίδια νομική και πραγματική θέση με την φερόμενη ως ενισχυθείσα εταιρία, ασκούντες ομοειδή με αυτήν δραστηριότητα. Υπό το πρίσμα αυτό, η απαγόρευση των κρατικών ενισχύσεων εμφανίζεται ως απόρροια της γενικής αρχής της ισότητας και του κανόνα που συνάγεται από αυτήν, σύμφωνα με τον οποίο επιβάλλεται πάντοτε η όμοια ρύθμιση ομοίων περιπτώσεων.

31. Αν από θεωρητικής απόψεως, οι ανωτέρω διακρίσεις εμφανίζονται αρκούντως σαφείς, η εφαρμογή τους στην πράξη, σε περιπτώσεις όπως η υπό εξέταση υπόθεση, δεν είναι αυτονόητη. Με τι θα πρέπει εντέλει να συγκριθεί η μεταχείριση του βελγικού PMU για να διαπιστωθεί αν είναι ή όχι «ευνοϊκή»; Το Πρωτοδικείο ακολουθεί την Επιτροπή και δέχεται ως κριτήριο τη σύγκριση των εισπράξεων του βελγικού PMU στη Γαλλία και των υποθετικών εισπράξεων αν τα ίδια στοιχήματα είχαν συναφθεί στον τόπο διεξαγωγής της ιπποδρομίας, δηλαδή στο Βέλγιο. Αντιθέτως, η Ladbroke θεωρεί ότι η σύγκριση πρέπει να γίνεται μεταξύ του ποσοστού επί της παρακρατήσεως που περιέρχεται στο γαλλικό κράτος από στοιχήματα επί γαλλικών ιπποδρομιών, με εκείνο από στοιχήματα επί βελγικών ιπποδρομιών. Δηλαδή, τίθεται το ερώτημα ποια δραστηριότητα ομοιάζει εντέλει με εκείνη που αναπτύσσει το βελγικό PMU στη γαλλική αγορά στοιχημάτων, ώστε να εξακριβωθεί αν η μεταχείριση του βελγικού PMU είναι ευνοϊκότερη από εκείνη η οποία επιφυλάσσεται γενικώς για τη δραστηριότητα αυτή.

32. Το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι η δραστηριότητα αυτή συνίσταται στην προσφορά στοιχημάτων τύπου pari mutuel εντός της γαλλικής αγοράς για ιπποδρομίες που διεξάγονται στην αλλοδαπή. Η δραστηριότητα αυτή εμπίπτει στο γενικό κανόνα που διατυπώνεται στην οικεία γαλλική νομοθεσία, σύμφωνα με τον οποίο, οι επιβαλλόμενες κρατήσεις για στοιχήματα επί ιπποδρομιών της αλλοδαπής, είναι εκείνες που προβλέπονται από το δίκαιο της χώρας εντός της οποίας διεξάγονται οι οικείες ιπποδρομίες. Συνεπώς, στο μέτρο που το Πρωτοδικείο δεν διαπιστώνει ότι η μεταχείριση του βελγικού PMU αποκλίνει από τον γενικό αυτό κανόνα (διότι, όπως ελέχθη, το βελγικό PMU εισπράττει για τις βελγικές ιπποδρομίες το 23 % του στοιχήματος, όσο περίπου θα εισέπραττε αν το στοίχημα είχε συναφθεί στο Βέλγιο) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεν μπορεί να γίνει λόγος για «ευνοϊκή μεταχείριση» της ενλόγω επιχειρήσεως.

33. Θεωρώ ότι η ανωτέρω σύγκριση παρέχει μία ένδειξη ότι στην υπό κρίση υπόθεση, το βελγικό PMU δεν έτυχε ευνοϊκής μεταχειρίσεως [21]. Πιστεύω ωστόσο, ότι το ενλόγω επιχείρημα μπορεί εύκολα να κλονισθεί από την παρατήρηση ότι τα ποσοστά που αντιστοιχούν στο βελγικό PMU, δυνάμει της επίδικης συμφωνίας της 18ης Μαρτίου 1991, δεν είναι σταθερά αλλά κυμαίνονται αναλόγως του συνολικού ύψους των συναπτόμενων στοιχημάτων κατά έτος [22]. Θα μπορούσε λοιπόν να υποστηριχθεί ότι, στις υποθετικές περιπτώσεις που τα στοιχήματα θα υπερέβαιναν τα 50, τα 75 ή τα 100 εκατομμύρια FF, οπότε και τα ποσοστά κέρδους του βελγικού PMU μειώνονται σημαντικά, υπάρχει απόκλιση από το γενικό σύστημα που έχει προβλέψει η γαλλική νομοθεσία και άρα δυσμενής μεταχείριση του βελγικού PMU; Εξάλλου, δεν είναι κατά τη γνώμη μου δυνατόν να γίνει δεκτό ότι η προβληθείσα από τη Ladbroke ανισότητα στις κρατήσεις του γαλλικού Δημοσίου από στοιχήματα σε γαλλικές και βελγικές ιπποδρομίες, αντιστοίχως, δεν ενδιαφέρει στην παρούσα υπόθεση, διότι τα έσοδα του βελγικού PMU θα ήταν εξίσου υψηλά αν το ίδιο στοίχημα είχε συναφθεί στο Βέλγιο [23]. Εφόσον τα ενλόγω στοιχήματα συνάπτονται στη γαλλική αγορά, ο ισχυρισμός ότι υπάγονται σε μικρότερου ύψους κρατήσεις υπέρ του Δημοσίου από τα αντίστοιχα στοιχήματα επί γαλλικών ιπποδρομιών μπορεί, υπό προϋποθέσεις, να αποδειχθεί κρίσιμος για τη διαπίστωση παράνομης ενισχύσεως. Σε κάθε περίπτωση, για να μην υφίσταται ενίσχυση που εμπίπτει στο πλαίσιο του άρθρου 92 της Συνθήκης, η διαφορά στο ύψος των δημοσίων κρατήσεων θα πρέπει να είναι δικαιολογημένη· τέτοιος δικαιολογητικός λόγος δεν μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να είναι εκείνος που συνάγεται από τη σύγκριση των εσόδων του βελγικού PMU στη Γαλλία και των (υποθετικών) εσόδων του στο Βέλγιο.

34. Νομίζω λοιπόν πως η ορθή απάντηση στο υπό κρίση νομικό ζήτημα θα πρέπει να αναζητηθεί αλλού και όχι μόνο στο κριτήριο που ακολούθησε το Πρωτοδικείο, το οποίο συνάγεται από τη σύγκριση των ποσοστών που λαμβάνει το βελγικό PMU στη Γαλλία και το Βέλγιο για την ίδια ιπποδρομία και από τα όσα αναφέρει η ισχύουσα γαλλική νομοθεσία, ειδικότερα δε το άρθρο 15 του γαλλικού νόμου περί των δημοσίων οικονομικών του 1965 [24]. Επομένως, η σύγκριση στην οποία προέβη η Επιτροπή και την οποία ακολουθεί το Πρωτοδικείο, μεταξύ των ποσών που εισπράττει το βελγικό PMU στη Γαλλία και εκείνων που θα εισέπραττε αν το στοίχημα είχε συναφθεί στο Βέλγιο, δεν συνιστά επαρκή αιτιολογία από την οποία να συνάγεται ότι η εταιρία αυτή δεν έτυχε ευνοϊκής μεταχειρίσεως από το γαλλικό κράτος.

21 — Όπως, στην αντίθετη περίπτωση, αν τα κέρδη του βελγικού PMU ήταν υψηλότερα στη Γαλλία από εκείνα που θα προσδοκούσε να αποκομίσει στο Βέλγιο από το ίδιο ακριβώς στοίχημα, θα συναγόταν απλώς μια ένδειξη ότι η μεταχείρισή του στη Γαλλία εμπίπτει ενδεχομένως στην απαγόρευση του άρθρου 92 της Συνθήκης.

22 — Το γεγονός, εξάλλου, ότι το γενικό αυτό σύστημα δεν έχει εφαρμοσθεί στην πράξη παρά μόνο μία φορά, στην περίπτωση του βελγικού PMU, δεν μπορεί παρά να αποδυναμώσει τη βαρύτητα του ενλόγω επιχειρήματος.

23 — Στην πραγματικότητα, το Πρωτοδικείο δεν εξέτασε τον ενλόγω ισχυρισμό στην ουσία του. Αναφέρει μόνο ότι «(...) ούτε η επιχειρηματολογία αυτή της προσφεύγουσας είναι ικανή να κλονίσει το βάσιμο των εκτιμήσεων της Επιτροπής, ότι οι εισπράξεις που πραγματοποιεί εντέλει το βελγικό PMU από την οικεία παρακράτηση, κατ' εφαρμογήν της επίδικης συμφωνίας, ανέρχονται σε ποσοστό ίσο με το ποσοστό των εισπράξεων που θα πραγματοποιούσε από την παρακράτηση αυτήν αν δεχόταν το ίδιο απευθείας τα στοιχήματα επί των βελγικών ιπποδρομιών (...)».

24 — Το στοίχημα του τύπου pari mutuel, ως εκ της φύσεώς του, επιβάλλει το συνολικό ύψος των παρακρατήσεων επί των ποσών που στοιχηματίζονται να είναι το ίδιο για όλα τα στοιχήματα που συνάπτονται επί της ίδιας ιπποδρομίας. Δεν θα ήταν λοιπόν δυνατό, για μια ιπποδρομία που οργανώνεται στο Βέλγιο, όσα στοιχήματα συνάπτονται στη χώρα αυτή να υπόκεινται σε παρακράτηση της τάξεως του 35 % και τα αντίστοιχα στοιχήματα στη Γαλλία να υπόκεινται σε παρακράτηση 30 %, στο μέτρο που η ιδιαιτερότητα ακριβώς του συστήματος pari mutuel συνίσταται στο γεγονός ότι το σύνολο των ποσών που στοιχηματίζονται, συγκεντρώνονται σε ενιαίο λογαριασμό και από αυτόν, μετά τις σχετικές παρακρατήσεις, διανέμονται τα κέρδη. Θα ήταν λοιπόν αντίθετο με τους κανόνες του ανταγωνισμού το ίδιο στοίχημα, για την ίδια ιπποδρομία, να απονέμει διαφορετικού ύψους κέρδη για τους νικητές, αναλόγως της χώρας επί της οποίας συνάπτεται. Αυτή είναι η οικονομία του γενικού συστήματος στην οποία αναφέρεται το Πρωτοδικείο, η οποία όμως δεν επιβάλλει η διανομή της παρακρατήσεως μεταξύ των ενδιαφερομένων δημοσίων και ιδιωτικών φορέων να γίνεται σε όλα τα κράτη στα οποία συνάπτεται το στοίχημα, με τον ίδιο ακριβώς τρόπο.

35. Από την άλλη πλευρά, πρέπει να εξετασθεί η ορθότητα της συλλογιστικής που προωθεί η Ladbroke, χρησιμοποιώντας ως αποκλειστικό και απόλυτο κριτήριο τη σύγκριση των κρατήσεων υπέρ γαλλικών δημοσίων φορέων επί στοιχημάτων σε γαλλικές ιπποδρομίες αφενός και σε βελγικές ιπποδρομίες αφετέρου. Η συλλογιστική αυτή θεμελιώνεται στην άποψη ότι η προσφορά στοιχημάτων επί γαλλικών ιπποδρομιών συνιστά ομοειδή δραστηριότητα με εκείνη της οργανώσεως στοιχημάτων επί βελγικών ιπποδρομιών, οπότε και το εφαρμοστέο νομικό και φορολογικό καθεστώς πρέπει να είναι ακριβώς το ίδιο. Από τη στιγμή μάλιστα που το ιπποδρομιακό στοίχημα στη Γαλλία έχει οργανωθεί κατά κύριο λόγο για ιπποδρομίες επί γαλλικού εδάφους (το άνοιγμα της αγοράς στις βελγικές ιπποδρομίες αποτελεί τη μόνη εξαίρεση), τα όσα ισχύουν για τις γαλλικές ιπποδρομίες θα έπρεπε να εφαρμοσθούν και στην περίπτωση της συμφωνίας μεταξύ του γαλλικού και του βελγικού PMU. Καθώς λοιπόν το γαλλικό κράτος προβαίνει σε σαφώς μικρότερες κρατήσεις επί των κερδών του βελγικού PMU από εκείνες στις οποίες υποβάλλεται το γαλλικό PMU για τα στοιχήματα σε γαλλικές ιπποδρομίες, ενισχύει με τον τρόπο αυτό, ισχυρίζεται η αναιρεσείουσα, το βελγικό PMU.

36. Παρά το ότι η συλλογιστική αυτή δεν στερείται λογικής, θεωρώ ότι δεν πρέπει να ακολουθηθεί στην υπό κρίση υπόθεση, διότι παραβλέπει την ιδιαιτερότητα των στοιχημάτων επί βελγικών ιπποδρομιών και τις διαφορές τους με τα αντίστοιχα στοιχήματα επί γαλλικών ιπποδρομιών. Προάγει, κατά τη γνώμη μου, μια υπερβολικά περιοριστική θεώρηση του ρυθμιστικού ρόλου της κρατικής εξουσίας, στερώντας την από την ευχέρεια να προσαρμόζει τους κανόνες στις ειδικές ανάγκες κάθε περιπτώσεως. Γιατί, εντέλει, οι δύο κατηγορίες στοιχημάτων δεν είναι εντελώς όμοιες· δεν μπορεί συνεπώς να συναχθεί «ευνοϊκή μεταχείριση», κατά την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης, από ανόμοια ρύθμιση ανομοίων περιπτώσεων.

37. Πιστεύω ότι, ως προς το ζήτημα αυτό, οι σχετικές αιτιολογίες της Επιτροπής με τις οποίες απορρίφθηκε η καταγγελία της Ladbroke — και διατυπώθηκαν στην προσβληθείσα ένδικη πράξη της Επιτροπής, όπως αυτές περιγράφονται στην αναιρεσιβαλλομένη απόφαση (σκέψεις 14 έως 18) είναι νόμιμες και αρκούντως σαφείς. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή ορθώς εντοπίζει ότι, πρώτον, το σύστημα των κρατήσεων που ισχύουν για στοιχήματα επί γαλλικών ιπποδρομιών δεν μπορεί να μεταφερθεί στην περίπτωση των στοιχημάτων για ιπποδρομίες που διενεργούνται στο Βέλγιο, διότι περιλαμβάνει «αμιγώς γαλλικές» εισφορές και κρατήσεις, όπως είναι, επί παραδείγματι, εκείνες υπέρ του γαλλικού ταμείου για τα ιπποφορβεία. Εξάλλου, η διανομή της παρακρατήσεως μεταξύ των δικαιούχων φορέων δεν μπορεί να γίνει για στοιχήματα επί γαλλικών και βελγικών ιπποδρομιών, στην ίδια ακριβώς βάση, στο μέτρο που το ύψος της παρακρατήσεως δεν είναι, στις δύο περιπτώσεις, το ίδιο [25].

38. Επομένως, η Επιτροπή, αν και αναγνωρίζει ότι υφίσταται διαφορά μεταξύ των κρατήσεων υπέρ του γαλλικού Δημοσίου από στοιχήματα επί γαλλικών ιπποδρομιών και εκείνων από στοιχήματα επί βελγικών ιπποδρομιών — η οποία, εν πάση περιπτώσει, δεν είναι της τάξεως που υποστηρίζει η καταγγέλλουσα — ορθώς κρίνει εντέλει ότι η διαφορά αυτή δεν αρκεί για να θεωρηθεί ότι υφίσταται, εξ αυτής μόνον, παράνομη κρατική ενίσχυση υπέρ του βελγικού PMU.

25 — Όπως εξάλλου σημειώθηκε ανωτέρω (βλ. υποσημειώσεις 2 και 4), η διαφορά επί του συνολικού ποσοστού της παρακρατήσεως μεταξύ των στοιχημάτων για γαλλικές και βελγικές ιπποδρομίες επιβάλλεται από την φύση και την ιδιαιτερότητα του συστήματος pari mutuel, το οποίο είναι και το μόνο επιτρεπτό σύστημα για ιπποδρομιακά στοιχήματα στη Γαλλία.

Το αποφασιστικό επιχείρημα επί του οποίου ερείδεται η απόρριψη των περί κρατικής ενισχύσεως ισχυρισμών δεν μπορεί να είναι, όπως προαναφέρθηκε [26] εκείνο που συνάγεται από τη σύγκριση μεταξύ των κερδών του βελγικού PMU από ένα στοίχημα που συνάπτεται στη Γαλλία με εκείνα που υποθετικώς θα εισέπραττε αν το ίδιο στοίχημα γινόταν στο Βέλγιο. Η προαναφερθείσα διαφορά στις κρατήσεις υπέρ του γαλλικού Δημοσίου δικαιολογείται από την ιδιαιτερότητα του στοιχήματος για ιπποδρομίες που διεξάγονται στο Βέλγιο σε σχέση με το στοίχημα επί γαλλικών ιπποδρομιών, αλλά και από το γεγονός ότι, η κρίσιμη συμφωνία μεταξύ γαλλικού και βελγικού PMU, θεωρούμενη συνολικώς, δεν καταλήγει να απονέμει ένα σαφές πλεονέκτημα υπέρ του βελγικού φορέα. Ειδικότερα, όπως προκύπτει από την σκέψη 17 της αναιρεσιβαλλομένης, η Επιτροπή εξέτασε τη συμφωνία στο σύνολό της και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το πλεονέκτημα που φαίνεται να αποκομίζει το βελγικό PMU κατά την πρώτη φάση της εφαρμογής της συμφωνίας, αίρεται στις μετέπειτα φάσεις· στην περίπτωση εξάλλου που ο κύκλος εργασιών των ενλόγω στοιχημάτων υπερβεί τα 100 εκατομμύρια FF, η μερίδα του λέοντος από την παρακράτηση περιέρχεται στο γαλλικό Δημόσιο, το δε ποσοστό της μερίδος αυτής επί του συνολικού στοιχήματος (19,169 %) υπερβαίνει το αντίστοιχο για στοιχήματα επί γαλλικών ιπποδρομιών (13 %). Η Επιτροπή διαπιστώνει, εν κατακλείδι, ότι η ενλόγω συμφωνία, θεωρούμενη συνολικώς, δεν είναι αδικαιολόγητα ή υπέρμετρα ευνοϊκή υπέρ ενός των μερών της, δηλαδή του βελγικού PMU. Με άλλα λόγια, η διακύμανση των ποσοστών επί της παρακρατήσεως που διανέμονται μεταξύ των δικαιούχων, υπηρετεί ενδεχομένως εμπορικές και οικονομικές σκοπιμότητες, οι οποίες είναι άμεσα συνυφασμένες με την ιδιαιτερότητα της κατά τα ανωτέρω συμφωνίας, χωρίς να ωφελεί μονομερώς και πέρα από κάθε συναλλακτική και εμπορική λογική, το βελγικό PMU [27].

39. Συμπερασματικώς, η Επιτροπή ορθώς έκρινε, πρώτον, ότι οι κρατήσεις υπέρ του γαλλικού Δημοσίου δεν πρέπει ούτε μπορεί

26 — Βλ., ανωτέρω, σημεία 33 και 34.

27 — Στην πραγματικότητα, η Επιτροπή, αξιολογώντας συνολικώς τη συμφωνία της 18ης Μαρτίου 1991, διαπιστώνει σιωπηρώς ότι η Γαλλία, εγκρίνοντάς την η ίδια ή μέσω του γαλλικού PMU το οποίο και ελέγχει, ενήργησε όπως ένας συνήθης επιχειρηματίας και δεν παρέσχε στο βελγικό PMU χρηματικό όφελος, παραιτούμενη από κέρδος που κανονικά θα είχε πραγματοποιήσει. Ως γνωστόν, το κριτήριο του «συνήθους επιχειρηματία» χρησιμοποιείται συχνά από την Επιτροπή και τον κοινοτικό δικαστή για να κριθεί αν μια οικονομική ενέργεια με κρατική προέλευση συνιστά ή όχι συγκαλυμμένη κρατική ενίσχυση. [Βλ. τις προαναφερθείσες αποφάσεις 323/82, Intermills και C-303/88, Ιταλία κατά Επιτροπής, και την ιδιαιτέρως ενδιαφέρουσα ανάλυση του Πρωτοδικείου στην απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1996, υπόθεση T-358/94, Air France κατά Επιτροπής (μη δημοσιευθείσα ακόμη στη Συλλογή)].
Δεν πρόκειται να επεκταθώ σε αναλύσεις γύρω από την ορθότητα της θέσεως αυτής. Κατά πάγια νομολογία, εξάλλου, ο δικαστικός έλεγχος μιας πράξεως της Επιτροπής που συνεπάγεται περίπλοκη οικονομική εκτίμηση «(...) πρέπει να περιορίζεται στον έλεγχο περί του αν τηρήθηκαν οι κανόνες διαδικασίας και αιτιολογήσεως, αν τα πραγματικά περιστατικά που ελήφθησαν υπόψη για την αμφισβητούμενη επιλογή ήσαν ακριβή, περί του αν υφίστανται πρόδηλη πλάνη κατά την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών αυτών ή κατάχρηση εξουσίας» [Απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Φεβρουαρίου 1996, C-56/93, Βέλγιο κατά Επιτροπής (Συλλογή 1996, I-723, σκέψη 11, με περαιτέρω παραπομπές στη νομολογία)]. Αρκεί απλώς να σημειωθούν τα ακόλουθα:
η επίδικη συμφωνία μεταξύ γαλλικού και βελγικού PMU φαίνεται επικερδής τόσο για τις δύο αυτές εταιρίες όσο και για το γαλλικό Δημόσιο, το οποίο αυξάνει τα έσοδά του, έστω και κατά μικρότερο ποσοστό (στην πρώτη φάση της συμφωνίας) από εκείνο που εισπράττει για γαλλικές ιπποδρομίες. Στην πραγματικότητα, το γαλλικό Δημόσιο δεν έρχεται εκ των υστέρων να φορολογήσει το ιπποδρομιακό στοίχημα στη γαλλική επικράτεια αλλά συμμετέχει στην οργάνωση της αγοράς στοιχημάτων, εισπράττοντας ευθέως ένα μέρος από τα ποσά που στοιχηματίζονται, πέρα από τους σχετικούς φόρους. Με την επίδικη συμφωνία επιχειρήθηκε να εισαχθεί ένα νέο προϊόν στην γαλλική ιπποδρομιακή αγορά, από το οποίο μπορούσαν να αναμένουν την αύξηση των εσόδων τους τόσο τα δύο PMU όσο και το γαλλικό Δημόσιο. Όσο το προϊόν αυτό έχει περιθωριακή θέση στην αγορά, το γαλλικό Δημόσιο δεν ενδιαφέρεται να εισπράξει μεγάλο ποσοστό επί των παρακρατήσεων. Αν όμως καλύψει μεγάλο μέρος της γαλλικής αγοράς, οπότε και ο κύκλος εργασιών για την κατηγορία αυτή των στοιχημάτων θα αυξηθεί αναλόγως, η συμφωνία προβλέπει σταδιακή αύξηση των καταβλητέων στο γαλλικό Δημόσιο ποσοστών και αντίστοιχη μείωση των εσόδων του βελγικού PMU. Ορθώς λοιπόν η Επιτροπή θεώρησε πως η συμφωνία της 18ης Μαρτίου 1991, θεωρούμενη στο σύνολό της, δεν φαίνεται να ευνοεί το βελγικό PMU, υπονοώντας επίσης ότι, με τη στάση του, το γαλλικό κράτος δεν εκφεύγει του πλαισίου εντός του οποίου θα αναμένετο να ενεργήσει ο συνήθης επιχειρηματίας.

να είναι ακριβώς οι ίδιες για στοιχήματα επί ιπποδρομιών που διεξάγονται στη Γαλλία και το Βέλγιο αντιστοίχως και δεύτερον, ότι η επίδικη συμφωνία μεταξύ γαλλικού και βελγικού PMU, θεωρούμενη συνολικώς, δεν χορηγεί στο τελευταίο κάποιο πλεονέκτημα, ώστε να μπορεί να γίνει λόγος για κρατική ενίσχυση· κατά συνέπεια, ορθώς και αιτιολογημένως απέρριψε με την προσβληθείσα πράξη της την καταγγελία της Ladbroke. Κατ' ακολουθία, το Πρωτοδικείο ορθώς απέρριψε την προσφυγή της Tiercé Ladbroke SA, με την προσβαλλομένη απόφασή του, ανεξάρτητα από τις ειδικότερες αιτιολογίες της — και — επομένως η κρινόμενη αίτηση αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

III — Πρόταση

Ενόψει όλων των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο:

«1) Να απορριφθεί, στο σύνολό της, η αίτηση αναιρέσεως της εταιρίας Tiercé Ladbroke SA.

2) Να καταδικασθεί η αναιρεσείουσα στα δικαστικά έξοδα.»